

Eesti Konjunkturiinstituut

Estonian Institute of Economic Research

Rävala 6, 19080 Tallinn Tel +372 668 1242 E-mail eki@ki.ee <http://www.ki.ee>

Ettevõtete konkurentsivõime edetabeli koostamise juhised

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
I Ettevõtete konkurentsivõime hindamise ja nende järjestamise meetodilised alused	4
II Ettevõtete osavõtt konkursist, osavõtuks nõutavad andmed ja nende esitamise kord	7
III Andmete loogiline kontroll, sisestamine ja töötlemine	10
IV Edetabelite moodustamine	13
V Edetabelite avaldamine ja ettevõtete informeerimine tulemustest	14

Sissejuhatus

Konkurents kui majanduslik võistlus on edasiivi jõud. Konkurents innustab ettevõtteid efektiivsemalt tegutsema, taotlema pidevalt uuendusi ning sunnib tootjaid ja vahendajaid kiirelt reageerima muutuvatele vajadustele. Konkurents aktiveerib ettevõtteid tõstma toodete kvaliteeti, alandama nende hindu ja parandama ostjaskonna teenindamist.

Edukad riigid teostavad poliitikat, mis soodustab ettevõtetevahelise konkurentsi arengut ja kõrvaldavad tõkked konkurentsi ahistamise eest. Riigid, kus on palju tugevaid konkurentsivõimelisi ettevõtteid, arenevad kiiremini ja tagavad kõrgema elutaseme oma kodanikele.

Konkurentsi arengut riigis teenib muude abinõude kõrval ettevõtete konkurentsivõime edetabelite koostamine. Teavitades ettevõtteid nende positsioonist konkurentide hulgas ja selle muutumisest innustavad edetabelid ettevõtteid veelgi oma konkurentsivõimet arendama. Edetabelid toovad esile edukad ettevõtted ja seavad need eeskujuks teistele. Edukad ettevõtted saavad edetabeli näol täiendava võimaluse enda tutvustamiseks avalikkusele, nõrgemad saavad püstitada uusi, kõrgemaid eesmärke.

Adekvaatse konkurentsivõime edetabeli koostamine on keerukas tegevus ja eeldab teatud reeglistiku olemasolu. Juuresolevad "Ettevõtete konkurentsivõime edetabeli koostamise juhised" on esialgselt koostatud 2003. aastal Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt tihedas koostöös töö tellija, Eesti Kaubandus-Tööstuskojaga. Hiljem on juhiseid mitmel korral täiustatud, lähtudes muutustest majanduses ja Eesti ettevõtluskeskkonna arengust. Käesolevate juhiste peamiseks uuenduseks on põhjendamata erinevuste kaotamine sisendite tähtsuses, mis tulenesid sisendite erinevast varieerumisest (hajuvusest).

Juhised fikseerivad ettevõtete konkurentsivõime hindamise näitajate süsteemi ja nende näitajate töötlemise (ühismõõtsustamise) korra, määratlevad andmed, mida peavad esitama ettevõtted, kes soovivad osaleda edetabeli konkursil, samuti tingimused, mis nendele ettevõtetele seatakse. Samuti iseloomustavad juhised korda, mille alusel erinevad edetabelid koostatakse ja kuidas viiakse läbi avalikkuse informeerimine konkursi tulemustest.

ETTEVÕTETE KONKURENTSIVÕIME HINDAMISE JA NENDE JÄRJESTAMISE METOODILISED ALUSED

1.1. Ettevõtete konkurentsivõime edetabeli koostamise eesmärgiks on kaasa aidata Eesti ettevõtete konkurentsivõime tõusule ning koos sellega kogu Eesti majanduse kiiremale arengule. Edetabel toob esile kõige edukamad ettevõtted seades need eeskujuks teistele. Edetabel on heaks võimaluseks edukatele ettevõtetele enda tutvustamiseks avalikkusele ja selle kaudu oma konkurentsipositsiooni edasiseks kindlustamiseks. Edetabel innustab nõrgemaid ettevõtteid püstitama endale uusi, kõrgemaid eesmärke.

1.2. Ettevõtte konkurentsivõime on kompleksivõime, mille tunnusteks on ettevõtte edukus, tulemuslikkus, arengu jätkusuutlikkus. Ettevõtte konkurentsivõime avaldub võrdluses teiste ettevõtetega ning näitab tema positsiooni teiste hulgas. Ettevõtted, kes on oma tegevusalal (turul) konkurentsivõimelisemad (toodavad paremaid kaupu, valmistavad tooteid odavamini) saavutavad ka paremaid tulemusi. Konkurentsivõime avaldub suuremas läbimüügis, paremates finantstulemuses, efektiivsemas ressursside kasutamises jne. Konkurentsivõime näitab produktiivsust, millega ettevõtte kasutab oma ressursse.

1.3. Ettevõtte konkurentsivõimet on võimalik iseloomustada, kirjeldada ja enam-vähem adekvaatselt ka mõõta. Samas kuulub ettevõtete konkurentsivõime hindamine ning vastava edetabeli koostamine komplitseeritud ülesannete hulka, kus tulemused olenevad oluliselt kasutatavast meetodikast. Seetõttu on üheaegselt võimalik erinevate edetabelite olemasolu, sõltuvalt koostamiseks kasutatud indikaatoritest (nende arvust ja koosseisust) ning ühismõõtsustamise meetoditest. Käesolevad juhised (alused) pretendeerivad võimalikult täiuslikule ettevõtete konkurentsivõime mõõtmisele, koormamata ettevõtteid üle statistilise informatsiooni esitamisega.

1.4. Ettevõtte konkurentsivõimet võib defineerida kui määra, mis näitab palju ettevõtte suudab vabades turumajanduslikes tingimustes toota ja müüa kaupa ja teenuseid, mis vastavad sise- ja välisurgude nõuetele, samaaegselt suurendades oma töötajate sissetulekuid ning tagades ettevõtte arengu jätkusuutlikkuse.

1.5. Vastavalt punktile 1.4. kasutatakse ettevõtte konkurentsivõime seiramiseks järgmisi statistilisi näitajaid (indikaatoreid, kriteeriume):

- müügitulu
- kasum
- töötajate arv
- tööjõukulu
- omakapital.

1.6. Punktis 1.5. toodud näitajate kohta võetakse arvesse aruandeaasta tulemus (näiteks 2019. aastal läbi viidavas konkursis 2018. majandusaasta tulemused). Esimese kahe näitaja osas samuti nende muutumine (kasv, langus) võrreldes aruandeaastale eelnenud aastaga. Kasumi ja

omakapitali baasil tuletatakse omakapitali rentaablu näitaja. Järelikult on ettevõtte konkurentsivõime hindamisel aluseks järgmised andmed:

- kaupade, teenuste müügitulu aruandeaastal, €
- müügitulu muutumine võrreldes eelmise aastaga, %
- kasum aruandeaastal, €
- kasumi muutumine võrreldes eelmise aastaga, %
- omakapitali rentaablus, %
- keskmine töajookulu ühe töötaja kohta aruandeaastal kuus, €
- tootlikkus ühe töötaja kohta aastas, €
- loodud lisandväärtus (antud metoodikas kasum + töajookulu)

1.7. Mitmete majandusnäitajate üheaegne kasutamine ettevõtete konkurentsivõime hindamisel ja järjestamisel eeldab nende ühismõõtsustamist. See on möödapääsmatu kui tahetakse välja jõuda mingi ühe näitaja (reitingu) kasutamisele. Ettevõtete konkurentsivõime üldhinnangul (reitingul) on puudusi, kuid samas on see hästi arusaadav, piltlik ja populaarne.

1.8. Ettevõtete majandusnäitajate ühismõõtsustamiseks on võimalik kasutada mitmeid erinevaid meetodeid ja nendel on oluline mõju tulemustele. Maailmapraktika näitab, et subjektide järjestamiseks konkurentsivõime järgi on kõige otstarbekam kasutada muutujate (näitajate) standardiseerimise võtet. Selle meetodi kohaselt leitakse kõigepealt iga indikaatori (näitaja) kohta kõigi ettevõtete keskmine näitaja (\bar{x}). Seejärel arvutatakse iga indikaatori (näitaja) kohta varieerumist iseloomustavad standardhälbed (S), kasutades valemit:

$$S = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{n}}$$

kus x_i – konkreetse ettevõtte näitaja
 \bar{x} – aritmeetiline keskmine näitaja
 n – ettevõtete arv

Seejärel arvutatakse iga ettevõtte kõigi kriteeriumide (näitajate) kohta nende nominaalhälbed (N), milleks iga ettevõtte individuaalhälve ($x_i - \bar{x}$) jagatakse ettevõtete keskmise ehk standardhällbega.

$$N = \frac{x_i - \bar{x}}{S}$$

1.9. Peale kriteeriumide (näitajate) standardiseerimist (ühismõõtsustamist) on võimalik nendega aritmeetiliselt töödelda, näiteks liita, korrutada, aritmeetilisi ja kaalutud keskmisi leida.

1.10. Ettevõtete järjestus edetabelis leitakse iga ettevõtte standardiseeritud näitajate (8) kokkuliitmise teel. Mida suurem on liitmise teel saadud sünteetiline näitarv, seda kõrgem on ettevõtte koht edetabelis. Ettevõtte, kelle vastav näitarv on suurim on kõige edukam (konkurentsivõimelisem) ettevõtte.

1.11. Järjestusülesande lahendamise tulemused avaldatakse edetabeli kujul. Kõik konkursist (ülevaatuses) osavõtnud ettevõtted saavad kogutud punktide (sünteetilise näitarvu) alusel oma

järjekorra numbri edetabelis, mis vastab nende konkurentsivõime positsioonile antud aastal. Lisaks kohanumbri (reitingule) avaldatakse iga ettevõtte konkurentsivõime %-na esikohale tulnud ettevõtte näitarvust (miinusmärgist vabanemiseks suurendatakse enne % leidmist kõigi ettevõtete sünteetilist näitarvu kõige nõrgema ettevõtte vastava miinusnäitaja võrra).

ETTEVÕTETE OSAVÕTT KONKURSIST, OSAVÕTUKS NÕUTAVAD ANDMED JA NENDE ESITAMISE KORD

2.1. Konkursil osalevad ETKK liikmed (kes ei ole avaldanud soovi mitte osaleda) ja osalemissoovi võivad esitada ka kõik muud ettevõtted.

2.2. Konkursist võivad osa võtta kõik Eestis registreeritud äriühingud, kes on tegutsenud vähemalt kahel konkursile eelneval täisaastal, väljaarvatud punktis 2.5 loetletud.

2.3. Konkursil ei saa osaleda füüsilisest isikust ettevõtjad, mittetulundusühingud, sihtasutused ja üle 50% riigi osalusega ettevõtted. Osaleda ei saa samuti ettevõtted, kel on võlgnevusi maksuametile või siis konkurentsiseaduse rikkumise kehtivaid süüdistusi (ümbrikupalgad, hinnakokkulepped jne). Konkursil ei saa osaleda ettevõtted, kes on aruandeaastal kahjumis, kellel puuduvad töötajad või tööjõukulud.

Antud edetabelis osalemiseks peab ettevõtte olema esitanud on majandusaasta aruande Äriregistrile, ettevõtte aruandeaasta müügitulu peab olema üle 10 000 euro ja töötajaid üle ühe.

2.4. Ettevõtete poolt esitatud majandusaasta aruannetest kasutatakse järgnevaid andmeid (kumbki aasta eraldi):

- Müügitulu, €
- Aruandeaasta kasum (kahjum), €
- Tööjõukulud kokku, €
- Aasta keskmine töötajate arv (täistööajale ümber arvestatud), in
- Omakapital kokku (aasta lõpu seisuga), €
- Ettevõtte EMTAK kood, mille järgi jaotatakse ettevõtted järgmistesse gruppidesse
 - ❖ Tööstus ja energeetika (sh mäetööstus ja töötlev tööstus v.a toiduainetööstus)
 - ❖ Toiduainetööstus
 - ❖ Jaekaubandus (müük põhiliselt isiklikuks tarbeks)
 - ❖ Hulgikaubandus (müük põhiliselt teistele ettevõtetele ja asutustele)
 - ❖ Turism (sh majutus, toitlustus, turismibürood ja reisikorraldus)
 - ❖ Kinnisvaraarendus, rent, vahendus
 - ❖ Transport ja logistika
 - ❖ Ehitus
 - ❖ Projekteerimine ja arhitektuur
 - ❖ Side ja kommunikatsioon, IT teenused
 - ❖ Põllu-ja metsamajandus, kalandus, jahindus
 - ❖ Finantsvahendus
 - ❖ Muu teenindus (eespool liigitamata)

Märkus: ettevõtted, kelle puhul ei saa määratleda kuuluvust konkreetseesse valdkonda (näiteks

valdusfirmad) saavad osaleda vaid üldedetabelis. Tabeli koostajatel on õigus piisava arvu ankeetide olemasolul liigitada tööstust ja teenindust täiendavateks allharudeks. Valdkonna edetabeli koostamiseks peab osalema vähemalt 10 ettevõtet.

2.5. Edetabeli koostaja jätab endale õiguse küsida ettevõtetelt lisaandmeid ning vajadusel teha meetodikasse muudatusi.

2.6. Kui ettevõtte majandusaasta andmed tekitavad küsitavusi ja neile ei leia vastust erinevatest avalikest andmebaasidest, ettevõtte kodulehelt või sotsiaalmeediast, siis antud ettevõtte konkursil ei osale.

ANDMETE LOOGILINE KONTROLL, SISESTAMINE JA TÖÖTLEMINE

- 3.1. Ettevõtete majandusaasta aruannetest saadavat infot töötleb Eesti Konjunktuuriinstituut.
- 3.2. Eesti Konjunktuuriinstituut viib läbi ettevõtetelt saabunud andmete loogilise kontrolli, et vältida ebaõigete andmete sisestamist töötlusse. Loogilise kontrolli alla kuuluvad kõik majandustegevust iseloomustavad näitajad ja samuti ettevõtte enesemääratlemine teatud tegevusvaldkonda.
- 3.3. Loogilise kontrolli käigus analüüsitakse ettevõtte poolt esitatud näitajaid omavahel, võrreldakse kahe aasta tulemusi üksteisega, analüüsitakse täiendavaid suhtearve (keskmine töötajukulu ühe töötaja kohta jne).
4. Loogilise kontrolli käigus tekkinud kahtluste korral võtab Eesti Konjunktuuriinstituut ühendust ettevõttega ja vajadusel viib andmetesse sisse parandused. Juhuslike (mitte-sihilike) vigade või ebatäpsuste korral säilitab ettevõtte õiguse osaleda konkursil. Tahtlikult valeandmete esitamisel ettevõtte kõrvaldatakse konkursilt.
- 3.4. Ettevõtete konkurentsivõime arvutused viiakse operaatorfirma poolt läbi programmi alusel, mis on koostatud käesolevate juhiste peatükkide I ja II nõuetest lähtudes.

Ettevõtete sisendandmete alusel arvutatakse igale ettevõttele kõigi faktorite kohta nominaalhälbed. Seejärel, iga faktor eraldi, reastatakse ettevõtted nominaalhälvete suuruse järgi, et üle minna protsentuaalskaalale, mis võimaldab faktoritele anda võrdse kaalu. Kõige suurema nominaalhälbega ettevõtte saab 100%-punkti ja kõige nõrgem ettevõtte 0%-punkti (teised proportsionaalselt nominaalhälbele). Seejärel reastatakse ettevõtted nende poolt üheksa faktori arvestuses kogutud %-punktide summa alusel (alanevas järjekorras), mis on aluseks nende positsioonile edetabelis.

- 3.6. Ettevõtete loogiliselt kontrollitud andmed sisestatakse töötlemisse järgmisel kujul:

SISENDFAKTORI NIMETUS	NÄITAJA ISELOOMUSTUS
1. Müügitulu	<p>Aruandeaasta müügitulu rahalises väärtuses (€).</p> <p>Võimalikud saadavad maksimumpunktid on 100.</p> <p><i>Ettevõtted, kelle müügitulu ületab enam kui 10 kordselt sel aastal osalenud ettevõtete keskmist müügitulu, saavad kõik võrdselt maksimumpunktid (100).</i></p>

2. Müügitulu muutumine	<p>%, mis leitakse aruandeaasta müügitulu jagamise teel eelneva (baas-) aasta sama näitajaga ja korrutatakse 100-ga. Ettevõtted, kel müügitulu aruandeperioodil vähenes, nendel on müügitulu muutumise näitaja alla 100. Selle näitaja alusel arvestatakse välja standardhälve, mis viiakse üle protsentarvutuseks skaalale 0–100%</p> <p>Võimalikud saadavad maksimumpunktid on 100.</p> <p><i>Ettevõtted, kelle müügitulu muutmine ületab enam kui 2 kordselt sel aastal osalenud ettevõtete keskmise müügitulu muutust, saavad kõik võrdselt maksimumpunktid (100).</i></p>
3. Aruandeaasta kasum	<p>Aruandeaasta kasum rahalises väärtuses, eurodes.</p> <p>Võimalikud saadavad maksimumpunktid on 100.</p> <p><i>Ettevõtted, kelle aruandeaasta kasum ületab enam kui 10 kordselt sel aastal osalenud ettevõtete keskmist aruandeaasta kasumit, saavad kõik võrdselt maksimumpunktid (100).</i></p>
4. Aruandeaasta kasumi muutumine	<p>%, mis leitakse aruandeaasta kasumi jagamise teel eelneva (baas-) aasta sama näitajaga ja korrutatakse 100-ga.</p> <p>Selle näitaja alusel arvestatakse välja standardhälve, mis viiakse üle protsentarvutuseks skaalale 0–100%.</p> <p>Kui ettevõtte oli baasaastal kahjumis, siis leitakse aruandeaasta kasumi muutumine aruandeaasta kasumi jagamise teel aruandeaasta kasumiga, st võrdsustatakse 100-ga.</p> <p>Võimalikud saadavad maksimumpunktid on 100.</p> <p><i>Ettevõtted, kelle aruandeaasta kasumi muutus ületab enam kui 5 kordselt sel aastal osalenud ettevõtete keskmise aruandeaasta kasumi muutust, saavad kõik võrdselt maksimumpunktid (50).</i></p>
5. Omakapitali tootlikkus	<p>%, mis leitakse aruandeaasta kasumi jagamise teel sama perioodi keskmise omakapitaliga, mis omakorda leitakse aruandeaasta 31. detsembri omakapitali ja sellele eelnenud aasta 31. detsembri omakapitali keskmisena.</p> <p>Võimalikud saadavad maksimumpunktid on 100.</p> <p><i>Ettevõtted, kelle omakapitali tootlikkus ületab enam kui 2 kordselt sel aastal osalenud ettevõtete omakapitali keskmist tootlikkust, saavad kõik võrdselt maksimumpunktid (100).</i></p> <p><i>Ettevõtte omakapitali tootlikkuse eest punkte ei saa, kui omakapital oli negatiivne.</i></p>

<p>6. Tööjõukulu 1 töötaja kohta kuus</p>	<p>Aruandeaasta kogu tööjõukulu (palgakulu, sotsiaalmaks ja töötuskindlustusmaks) eurodes, jagatud töötajate keskmise arvuga aruandeaastal ja see omakorda 12-ga (osaajaga töötajad taandatakse täistööajale).</p> <p>Võimalikud saadavad maksimumpunktid on 100.</p> <p><i>Ettevõtted, kelle poolt töötajatele makstav keskmine palk on alla 1,5 miinimumpalga, selle näitaja eest punkte ei saa.</i></p> <p><i>Ettevõtted, kelle tööjõukulud ületavad enam kui 4 kordselt sel aastal osalevate ettevõtete keskmist tööjõukulu, saavad kõik võrdselt maksimumpunktid (100).</i></p>
<p>7. Tootlikkus 1 töötaja kohta</p>	<p>Aruandeaasta müügitulu eurodes jagatud töötajate keskmise arvuga aruandeaastal.</p> <p>Võimalikud saadavad maksimumpunktid on 100.</p> <p><i>Ettevõtted, kelle tootlikkus ületab enam kui 5 kordselt SA poolt avaldatud Eesti äriettevõtete keskmist tootlikkust, saavad kõik võrdselt maksimumpunktid (100).</i></p>
<p>8. Lisandväärtus</p>	<p>Aruandeaasta kasum + tööjõukulu.</p> <p>Võimalikud saadavad maksimumpunktid on 100.</p> <p><i>Ettevõtted, kelle lisandväärtus ületab enam kui 10 kordselt sel aastal osalenud ettevõtete keskmist lisandväärtust, saavad kõik võrdselt maksimumpunktid (100).</i></p> <p><i>Negatiivse lisandväärtuse korral jääb ettevõtte antud näitaja arvestusest välja.</i></p>

IV EDETABELITE MOODUSTAMINE

4.1. Ettevõtete konkurentsivõime hindamise lõppeesmärgiks on ettevõtete järjestamine nende konkurentsivõime järgi ehk ettevõtete konkurentsivõime edetabeli moodustamine. Selleks vajalikud arvestused viib läbi operaatorfirma. Juhiste I peatükis toodud meetodika võimaldab koostada osalevatest ettevõtetest erinevaid edetabeleid, kusjuures vajalikud arvestused (ühismõõtsustamine) tuleb iga kogumi (edetabeli) puhul teha eraldi. Alamedetabeli koostamiseks peab konkureerima vähemalt 10 ettevõtet.

4.2. Ettevõtete konkurentsivõime hindamise üldistest eesmärkidest lähtudes koostatakse järgmised edetabelid:

1. **Suurettevõtete** konkurentsivõime edetabel. Edetabelisse kuuluvad kõik ettevõtted, mille müügitulu (käive) oli viimasel majandusaastal ≥ 50 miljoni euro või mille töötajate arv oli üle 250 või mille omakapital (kahe viimase majandusaasta lõpu seisude keskmine) oli ≥ 20 miljoni euro.

2. **Väike- ja keskmiste ettevõtete** edetabel. Edetabelisse kuuluvad ettevõtted, mis ei kvalifitseeru suurte ettevõtete gruppi.

3. **Mikroettevõtete** edetabel. Mikroettevõtteks loetakse ettevõtet, kus on alla 10 töötaja ja mille müügitulu viimasel majandusaastal oli alla 2 miljoni euro.

4. Konkurentsivõime edetabelid ettevõtete **tegevusalade** lõikes vastavalt punktis 2.6 toodud valdkondadele.

V EDETABELITE AVALDAMINE JA ETTEVÕTETE INFORMEERIMINE TULEMUSTEST

5.1. Ettevõtete konkurentsivõime edetabelid avaldatakse ajakirjanduses või eriväljaandes. Avaldamisele kuulub ettevõtte koht (järjekorra number, reiting) edetabelis. Võimalusel avaldatakse ka ettevõtete andmed sisendfaktorite lõikes (arvväärtus ja koht edetabelis).

5.2. Enne ajakirjanduses avaldamist vaatab operaatorfirma poolt koostatud edetabelid üle Eesti Kaubandus-Tööstuskoja poolt selleks moodustatud töögrupp. Viimasel on õigus vajadusel teha edetabelisse muudatusi.

5.3. Ettevõtteid informeeritakse konkurentsivõime hindamise tulemustest selleks korraldatud pidulikul koosolekul, kus toimub ka võitjate autasustamine.

Kõigile konkursil osalenud ettevõtetele saadetakse konkurentsivõime edetabel(id) või vastav eriväljaanne.